

45 SVENSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 6, juni 1858

I. P. D. A. ATTERBOMS SAMLADE DIKTER. III. FÅGEL BLÅ. ÖREBRO 1858.

De två första häftena af den hädangångne skaldens dikter upptagas af *Lycksalighetens Ö*; detta tredje innehåller hans andra större dikt – men endast den utkastade planen till det hela och en ringa del deraf utfördt.

Sagan om *Fågel blå* synes vara en af dessa medeltidens folksagor, som spridd sig kring hela vesterlandet. Det uppgifves i företalet, att den blifvit på Svenska tryckt i Fahlun 1812, och att det är denna öfversättning, Atterbom begagnat till uppräknning för sitt »Sagospel». Sagans innehåll angifves af titeln sålunda: »En mycket eftertänksam historia om Blå Fågel, det är: huruledes en ung konung blef af ett troll igenom dess list uti en blå fågel förvänd, i hvilket tillstånd han uti 7 år uthärda måste, men emellertid fägnade sig af sin kärastes samtal, intill dess afunden honom sådant nöje afskar, hvaröfver han så när kommit om lifvet, dock ändteligen befriad och kom till sin förra gestalt igen».

Denna saga, som utom den unge konungen har en underskön prinsessa, hennes ilskna styfmoder och dennas fula dotter såsom hufvudpersoner, har nu Atterbom utvecklats till en ganska utförlig dramatiserad dikt. Det har ett eget intresse att följa honom i det detaljerade utkastet till dikten, hvilket låter läsaren intränga likasom inom den innersta betäckningen för dess sig utvecklande blomma. Der råder i denna hemliga verkstad en naivitet i diktandet, som stundom närmar sig det barnsliga, och öfver det helas skapelse vakar dock en reflexion, som man ofta kunde kalla prosaiskt minutiös. Men detta utkast icke mindre än, hvad deraf är utfördt, leder läsaren in i en oskuldsfull fantasins värld, som mäktigt lockar med sin lycksalighet och frihet från det närvarandes tvång. »Flyg»!, sjunger skalden till sin dikt:

»Flyg, fågel, ur min ark – flyg ut att sjunga!
Än skyhögt vräker syndafloden vågor,
Än hölja regnmoln fästets stjärnelågor –
Väl! flyg vid sken af blixtarne, som ljunga!

Sök framtidslandet upp, det fagra, unga,
Sjelf ung i önsksningar i hopp, i frågor,
Blygs ej för ömma fröjder, sälla plågor!
De helsas *der* af mången vänlig tunga.

Ej bry dig att med blad från *dess* oliver
Till mig i arkens fängsel återvända;
Mitt öde endast gör det bladet jäfvigt.
Nej stanna glad och glöm den storm, mig drifver,
Ej skall, som Noach, till *dess* kust jag lända,
Men som Ulysses, sofvande – för evigt»!

Denna tanke kan som en aning äfven tillämpas på författarens förhållande till denna dikt. Den var för honom ett framtidsland, som han aldrig skulle hinna. Från hans tidigaste ungdom utgjorde den ett föremål för hans kärlek och längtan. Redan 1814, fyratiotvå år före sin död, offentliggjorde han ett fragment deraf i *Poetisk Kalender*. År 1818 nedskref han i Rom och dess omgifningar den omarbetade planen till densamma. Han omtryckte i tidskriften *Mimer* samma fragment

förändradt; och mot slutet af sitt lif återvände han till detta sitt ungdomsarbete. Dikten är i planen indelad i två Afdelningar, »Kärlekens strid» och »Kärlekens seger», hvardera upptagande fem »Äfventyr». Men endast första och andra och ett fragment af fjerde äfventyret i första afdelningen äro utarbetade.

- Man nästan förvånas, vid genomögnandet af diktens plan, öfver skaldens mod att företaga ett så omfattande arbete, öfver det medvetande att i så rikt mått besitta sångens gåfva, som ingaf detta mod.
- 10 Onekligt torde dock vara, att här såsom i Lycksalighetens Ö finnes ett öfverflöd af episoder och detalj, som måste i någon mon nedtynga det hela till skada för dess klarhet och helgjutenhet. Denna frihet och rikedom öfverensstämmer väl med sagans natur. Men den är vanligen hos Atterbom, icke såsom i sagan händelsernas, utan i följd af den dramatiska formen sinnesstämningens och känslornas hos de uppträdande personerna. Planen framvisar likväl ingen sådan utväxt, som den långa politiserande skildringen i den nämnda dikten. Den gifver skalden utrymme för en förvånande rikedom af betraktelser och reflexioner, ofta djupt, oftast skönt tänkta och alltid i en afrundadt
- 20 skön form uttalade, hvarföre diktionen äfven lätt öfvergår till rent lyriska utgjutelser. Vi skulle tro, att det karakteristiska i Atterboms skaldskap är, att han framförallt är en de »ömme fröjders» och »sälla plågors» skald, men besjunger dem icke såsom den svärmande ynglingen, utan såsom den verldsvise, hvilken åt dem hängifver sig, emedan han i kärlekens mystér ser alltings urgrund och mål. Det är tänkaren, som kläder sin verldsåskådning i sång och ger sina tankar det fullaste lif, genom att såsom aningar inlägga dem i ett älskande menniskohjer-ta.

- 30 »Smärtans törne, det hör skönhetens blomning till;
Njut din glädje likväl; andas den fullt och dö!
Allt, hvad heligt du tror, allt, hvad ädelt du vill,
Bär sin himmel i jordiskt frö!»

och det är derföre åter detta hjerta, som ur sig hemtar all vishet, uttalar alltings sanning — i sången.

- Flera äro äfven i den del af dikten, som här framstår fulländad, utan att dock hafva fått mottaga sista afrundningen af författarens hand, dessa praktfullt sköna ställen, hvilka man i Atterboms sång är van att
- 40 beundra. Vi välja följande samtal mellan prinsessan, Florinna, och hennes tärna, för att gifva vårt poesifattiga blad en ovan glans af denna sångens sköna perla:

Florinnas fångrum, i ett torn af slottet. Det är afton.

*Florinna.
vid gallret, med en luta, sjunger.*

- 50 Jag vet ett hus i fjerran dal,
Af himlen gömdt för jordens qual:
I sömnens underbara land
Dess väggar trotsa Tidens hand;
Dess tak är hvälfdt, liksom ett bröst,
Dock höjs der ej ett hjertas röst.

Ej dörr, ej fönster finnas der,
 Ej värden någon gäst begär;
 Ej störs hans ro af solens ljus,
 Ty dunkelt är det trånga hus:
 Blott någongång i månans glans
 Han träder ut till andedans.

I dalens gröna skymning då
 De bleka vänner stumma gå,
 Vid nattens fackla, ljuf och klar,
 De minnas än förgråtna dar;
 Men när dem dagen nalkas, varm,
 De fly till modrens svala barm.

10

Den helga Trohet hvilar der,
 En bild af Gud i själen bär:
 Hon väntar, trånadsfull och öm,
 En morgon för sin långa dröm;
 Och hennes tårar, hennes hopp
 I dagg och blommor tindra opp.

20

*Hon stiger upp och blickar ut genom gallren. Aftonrodnan skimrar öfver
 slottsparken. Hon sjunker i åskådning.*

Rosa.
närmar sig, med blygt deltagande.

Min Prinsessa! —

Florinna.

30

Ser du, hur de höja
 Sina armar, bedjande, mot målet?

Rosa.

Hvilka?

Florinna.

40

Blommorna, mot aftonpurpurn!
 Ack! den tid, då sjelf ett barn var Tiden,
 Låg, som nu, bland liljor och jasminer,
 Gudabarnet, drömmens engel *Friden*!
 Valmon stänkte lätt dess runda kind — —
 Kom från stjernorna en ande neder,
 Väckte barnet, sade: »se åt höjden!
 Der jag bor, mitt namn är *Sällhet*, evigt
 Lyckliggör jag, och jag älskar dig!»
 Tärnan såg med fröjd den sköna andens
 Höga bildning; blå, som himlafärgen,
 Var hans blick, och himmelsblå hans dräkt —
 Svarade: »o dröj hos mig bland blomstren!»
 Hastigt ropte anden: »har du vingar?
 Arma barn! vi annars måste skiljas:

50

10 Huru kunde jag bland blomster dröja.
 Jag, som lefver blott af stjernors sång?»
 Bredde derpå ut från elfenskuallran
 Sina blåa vingar, klyfde luften,
 Kunde snart af Fridens syn ej räckas,
 Gömdes sist, der aftonrodnan brann – –
 Se'n, när dennas strålar dem förgylla,
 Tårar barnets blomsterögon fylla,
 Och små rosenprydda händer sträckas
 Till den verld, der flyktingen försvann.

Rosa.

Vore detta öde blomstrens blott!
 Äfven vi med verop helsa Tidens
 Kalla ljusblick och den hårda vaggan.

Florinna.

20 Rosa, undra ej att Lifvet gråter,
 När det, fängsladt i en skepnad, styckas
 Från den hulda, moderliga Natten,
 I hvars sköt det så lycksaligt låg!
 Undra ej, att det sin fordna lyckas
 Stumma njutning klagande förlåter,
 Der det, droppan likt i hafvets vatten,
 Bildlöst samm i evighetens våg.
 Undra snarare, att det ej myser,
 30 Systerligt, emot sin ende vän,
 Som, när qvällens afsked stilla lyser,
 Öppnar modrens helgedom igen.

Rosa.

Lik ett helgon syns du mig, Furstinna!
 Ren, som denna månas kyska skimmer,
 Ser du ned på Ödets stora målning,
 Långe med dess hemlighet bekant.

40 *Florinna.*

Sjelfva månan önskar famna jorden,
 Dåras ock af ett begär, och sörjer
 Att hon det omöjliga ej når! –
 Goda! ej den själ är renad vorden,
 I hvars spegel hemska makter rista
 Smärtans troll-ord, lockande till gruset
 Hennes öga från den klara höjden,
 Der blott Viljan, obegränsad, rår – –
 50 Endast *der* du ej förgäfves spörjer!
 Smärtan är ej verklig mer, än fröjden;
 Men i begge göms en gudagnista:
 Lycklig den, som hennes eld förstår!
Känsla kallas hon, magnet till Ljuset,
 Lifvets lilja, vext i Skaparns spår;

Verldar skifta om och hjertan brista,
Aldrig den gudomliga förgår.

Rosa.

Och hon plockas helst i nattens halfdag,
Der hon hviftar, lik en andes snödrägt,
Mot den milda Lunas vemodsblick!
Mig behagar nästan högre dock
Jordens sol, den glada drottningblomman, 10
Som af systemns ståt på dagens himmel
Öfverglänsas kan, men ej fördunklas.

*Underbara fågeltoner ljuda på afstånd, och under det följande, med korta
afbrott, allt närmare och starkare.*

Florinna.

Är då ej Rosen, der *Skönheten* brinner,
Vuxen på Känslans nattliga grund? – 20
Vet du, hvi himlarosen försvinner
Hvarje qväll vid cypressernas rund?
Sänkt i det åldriga dunklet tillbaka,
Läskar hon sig hos det fostrande haf,
Medan de kretsande stjernor vaka
Öfver kärlekens heliga graf.
Jorden, i glindrande nätet fången,
Kan ej sin blåa brudgumme fly;
Ljuft han nalkas, på vinden och sången,
Dröjer, tills morgontimmarna gry. 30

Rosa.

Hör du näktergaln i myrtenhäcken?

Florinna.

Ja, han kommer ifrån klangens rike,
I den lätta diktens fjäderdrägt,
Söker bland de dödlige sin like 40
Och en tärna af sin gudaslägt.
Lyssna, hur han vet försköna smärtan!
Älska är ett brott i detta land;
Men den engel, som beveker hjertan,
Gaf dem makt, att trotsa sina band.

Rosa.

Slumra in vid näktergalsmusik!
Jag aflägsnar mig; de ljufsta drömmar 50
Fyller snart min plats: sof sött!

Fågeln.

nära utanför fönstret.

Florinna!

Rosa.

Hvad? jag tror, att näktergalen *taler*?

Florinna.
sansar sig.

10 Fantasier! Det är sent på natten,
Och vårt samtal tog en rigtning, kanske
Vådlig för ett fjortonårigt sinne –
Det är hemligheten. Tänd ej lampan,
Ännu lemnar jag mig ej åt hvilan.
Då betjenar jag mig sjelf, min Rosa!
Du är ju min *vakterska*?

Rosa.

20 Tyvärr!
Kunde jag befria er, ni vore
Redan fri – men

betydande.

tiga kan jag dock!

Går i rummet bredvid.

30 *Florinna.*
ser efter henne.

Hon är ett barn. Bör denna oskuldsblick
Än mena annat, än hvad munnen jollrar?

Öppnar fönstret och ropar sakta:

Min sköna Fågel Blå:
Du till mig flyga må!¹

40

2. SVERIGES HISTORIA I SAMMANDRAG AF A. M. STRINNHOLM. 1:A DELEN SAGOÅLDERN. 2:A DELEN MEDELTIDER. STHLM. 1857.

I Sverige, såsom äfven mångenstädes eljest, är det blott naturvetenskapernas idkare, som ega företrädet, att hugnas med ett för det lekamliga bekymmerfritt lif och ostörda af embetsåligganden kunna öfverlemna sig åt vetenskaplig forskning. Hr Strinneholm torde der alltännu vara den enda idkare af de humanistiska vetenskaperna, den enda odlare af, hvad man kallar nationallitteratur, som åtnjutit ett fast anslag, utan annan åtagen förpligtelse, än den hans egen kärlek för fäderneslandets häfder ålägger honom. Det är då knappt att undra på, att i vårt land ingen befinner sig i denna lyckliga belägenhet – hvarken

¹ Hennes vanliga helsning i Sagan.

naturvetenskapsman eller humanist. Runeberg är här den enda litteratör, som åtnjuter ett statsanslag – af icke fullt trehundra rubel silfver. Dessa 300 rubel och ett dubbelt så stort anslag ungefär åt Vetenskaps-Societeten för tryckningen af dess akter utgör här allt, hvad vetenskap och litteratur har till uppmuntran.

Gynnad af sagde undantagsställning har Herr Strinnholm kunnat egna sig helt och hållet åt sin forskning och bestämma tiden för offentliggörandet af dess resultater endast och allenast efter den mogenhet, hvartill han ansett dem hafva hunnit. Af hans omfattande, på den grundligaste forskning stödda och på nya data rika arbete i Sveriges historia, torde det enligt löfte snart utkommande sjette bandet föra berättelsen intill Gustaf Vasa. Detta digra verk, fullt af citationer och kritiska undersökningar, är icke egnadt till läsning för den större allmänheten; och Herr Strinnholm har därför till denna allmänhets tjänst utgifvit här ifrågavarande sammandrag deraf, en frukt, såsom han i företalet säger, af »en och annan hvilostund» från det större arbetet.

Äfven Sammandraget vittnar för hufvudverkets rikhaltiga innehåll, isynnerhet hvad medeltiden angår, hvilken period icke af någon annan Svensk häfdeforskare torde vara så noggrannt undersökt som af Författaren. Åtminstone känne vi icke någon Svensk historia, ur hvilken så mycket står att för denna tid inhemta, som ens ur Hr Strinnholms Sammandrag. Förf. säger sig i detsamma hafva afsett hufvudsakligen: »den fortgående utvecklingen af samhällsförfattningen, rättsbegreppen, rättsskipningen, beskattningsväsendet och bildningens framsteg». Den jemna förvecklingen med Danmark och Norrige vållar, att i hvarje Svensk historia äfven nämnda länders måste i dess hufvuddrag utläggas, och Förf. har nog fullständigt äfven framställt den.

Det är naturligt, att en Finne med någon nyfikenhet ser till, huruvida de Svenska historieskrifvarena börja hafva något mera än förr att i sina historier förtälja om Finland. Men till något sådant visar sig intet spår. Det finnes föga något Svenskt landskap, hvarom historien icke vet vida mera. Så äfven i Herr Strinnholms sammandrag. Finska folket är ett folk, som före Svenska eröfringen ingen samhällsförfattning hade; efter eröfringen fingo Finnarne åtnjuta lyckan att bibehålla sin personliga frihet och sin jord med undantag dock för deras lif och frihet, som satte sig mot inkräkningen och kristendomen, och för den jord, som de Svenska kolonisterna aktade mödan värdt att tillägna sig. Detta är den gamla visan; och ingen Svensk historieskrifvare försummar att rosa sitt folks ädelmod, att icke hafva i slafveri försänkt de eröfrade ländernas inbyggare. Svenska Tidningen, som i Hr Strinnholms arbete undantagsvis anmält något dugligt af den nyare Svenska litteraturen, försummar lika litet att vederbörligen citera dess hithörande yttranden. Slösynta narrar här i Finland instämma och gå naturligen vida längre, än någon historieskrifvare kan gå. Sjelfva eröfringen är för dem ingen eröfring, och kristendom och Svensk lag och samhällsordning en utomordentlig nådegåfva, af storsinnetheten skänkt åt den Finska uselheten! Den enda förtjenst, de hos sitt folk förmått upptäcka, är hundens slekande trohet för den hand, som räcker den födan. För dessa sistnämnda är förhållandet nationer emellan en sak för känslan, eröfraren en rik fästman och den kufvade en fattig, blygsam tärna. Det hade i deras tanke stått Svenskarne fritt, att några år i Tyskland studera feodalväldet och lifegenskapen och införa båda dessa institutioner i Finland. Och det faller dem aldrig in, att ett ringa folk med

10

20

30

40

50

härar af några hundra man dock icke efter behag skulle kunnat göra Dschingis Khans regeringssätt gällande i ett land af några tusen qvadratmil berg, skog och sjö, med en befolkning hälften så stor som det eröfrande landets. Det bringar dem icke från denna villa, att eröfringen kräfde en tid af halfannat sekel, en tid alltför afkylande äfven för den ädelmodigaste känslöstämning. För dem fordras nog en lika lång tid, förrän de lära förstå, att nationerna lefva för sitt sjelfbestånd, för sitt nationela sjelfmedvetande, och att deras berättigande i sträfvandet härtill icke har någon annan gräns, än deras makt.

- 10 Det har sitt sorgliga intresse att läsa, huru ända till Sten Sture d. äldres tid, mot slutet af 15:e seklet, man i Sverige föga visste, hvad som tilldrog sig i Finland, huru härjningarne här omnämnas på två rader, medan det minsta ströfparti från Danmark eller Norrige till en Svensk provins har sin detaljerade historia, huru Svenska härnadståg bortom Ryska gränsen omtalas, om hvilka man icke känner, af hvem de utfördes. Först vid sagde tidpunkt börja dessa rörelser väcka någon oro vesterom Bottniska viken. Men äfven Sten Sture, likasom senare Gustaf I, har föga tid eller håg att med dem befatta sig. Nöden trycker ännu förnämligast från annat håll; och denna nöd är icke den
- 20 utländska öfvermaktens utan de inhemska partistridernas verk, är af den uppvexande Svenska adeln dragen öfver fäderneslandet. För den Svenska allmogen deremot är landets medeltidshistoria en upplyftande läsning. Föga torde något annat lands häfder hafva att uppvisa en lika klar bild af ett modigt och fosterlandsälskande folk. Det är oerhördt, hvad denna den Svenska bondens fosterlandskärlek förmått fördraga, utan att förlora kraften att i nödens stund taga sitt lands öde i egen våldig hand. Vål frågar man sig vid berättelsen om de flesta folks öden, när under de oafbrutna hvälfningarne menniskorna funnit lugna stunder nog att lefva för hemmets stilla frid, odla jorden, idka handel,
- 30 uppfostra sina afkomlingar och förkofra sin bildning; men man gör sig denna fråga isynnerhet vid betraktandet af Sveriges medeltid, under hvilken striderna mellan Svear och Göter, kristendom och hedendom, konungamakt och aristokrati, nationellt oberoende och utländskt öfvervåld genom sekler aflösa hvarandra.

- Författarens klara och vackra framställning företer dock lika litet som hans stil något särskildt utmärkande, om icke en viss korthet i berättelsen. I den mera högstämnda diktionen synes författaren, der han försökt den, icke hafva lyckats; och hans reflexion har icke någon slående djuphet. »Tillfälligheten» spelar i hans historieskrifning en
- 40 större rol, än hvad som kan glädja den tänkande menniskan att se den i mensklighetens öden intaga.

Vi meddela här, mindre såsom prof på framställningen än för innehållets skuld, Inledningens första kapitel, anmärkande, att para-graferingen fortgår genom hela arbetet och tjänar Förf. till lättnad för åberopande af tidigare anföranden, då han endast inom parentes utsätter den ifrågavarande paragrafnummern.

3. DE FÖRSTA NYBYGGARNE I AMERIKANSKA VESTERN AF DR FRANS
50 KOTTENKAMP. ÖFVERSÄTTNING. ÖREBRO 1857.

Den på Tyska 1855 utgifna skrift, som här i öfversättning meddelas, bär titel *Die ersten Amerikaner im Westen*. Författaren, Dr Kottenkamp, har redan tidigare utgifvit ett historiskt arbete om Amerikas kolonisation. Närvarande skrift rörer särskildt de första nybyggarens

inträngande i de numera förnämsta vestra Nordamerikanska staterna Kentucky, Ohio, Illinois och Missouri. Denna utbredning skedde under sjelfva befrielsekriget, kort före hvars utbrott (1775) det första nybygget i Kentucky anlades år 1774, sedan likväl det nya landet några år tidigare blifvit besökt och utforskadt af ströfvande jägare. Den förste af dessa, som äfven sedan deltog i kolonisationen, Daniel Boone, inträngde der 1769, lockad af en kringvandrande krämares, Finley's, berättelser, hvilken kan anses för första upptäckaren.

Hvad som lockade nybyggarena var landets oerhörda fruktbarhet och än mera den rika tillgången på villebråd, hjortar, bufflar, kalkoner och andra foglar. Tobak och hampa, hvilka båda fordra den starkaste jord, vexte här på den afrödjade och upphackade marken i otrolig frodighet, majsen 10 till 11 fot hög och gaf 15 till 19 tunnor på en jordrymd af 26 kappland. För hveteodling, som först senare börjades, var jordmonen för kraftig; den måste först utmattas genom odling af tobak, hampa och majs. Man skördade då öfver 10 tunnor hvete på anförda jordrymd. Detta åkerbruk bedrefs utan plog eller andra redskap. Om jordens gödande blef aldrig fråga, likasålitet som om höskörd för boskapen, då sådan senare tillfördes; ty vintern var mild med ringa frost och snö. Den glesa skogen fälldes och marken uppluckrades, stundom blott med yxen. Bufflar och hjortar vandrade i stora skaror genom det slags mera än manshöga vass, hvilken betäckte marken, och voro i början så litet rädda, att de knappt nog flydde för de skott, som fällde enskilda bland hjorden. Denna rikedom på vildt möjliggjorde nybyggarenas hastiga inträngande; ty de behöfde aldrig medföra något matförråd och kommo dock, öfvade skyttar som de voro, aldrig i förlägenhet för födan. Så snart de hunnit få sin första skörd majs, hade de all den vällefnad, de begärde. Så lefde männerna, och när de hunnit till detta välstånd, hemtade de till sig sina i Virginien, derifrån kolonisationen utgick, qvarlemnade hustrur och barn, boskap och det mera civiliserade lifvet tillhörande förråder.

Man skulle tro, att blott fattiga och för lifvets bergning nödträngda personer sålunda begåfvo sig af till vildmarken. Men detta var öfverhufvud icke fallet. Vål sällade sig till de första nybyggarena en och annan s. k. skogslöpare, som icke egde annat än sin bössa, sin yxe och sin knif. Den egentliga nybyggarestammen bestod dock af bergadt, ordentligt och aktningvärdt folk, som lemnade sina förra bostäder, väl till en del drifna af jagtlusten och håg för det oberoende skogslifvet, men öfverhufvud efter mogen öfverläggning och med god beräkning.

Af det i korthet anförda skulle man kunna tro, att besittningstagan- det af jordklotets rikaste trakter fordrade intet annat, än den jemförelsevis lätta mödan att kullhugga några träd och upprista marken under deras grenar. Men läsaren känner redan ur Irving's och Cooper's romaner, att der i den Nordamerikanska vildmarken fanns ett fasa- väckande farligt hinder mot all kolonisation – Indianerna. Det synes, som om i början de egentligen icke varit uppretade deraf, att några nybyggare med dem delade det talrika villebrådet. Men de ville också med nybyggarena dela dessas majs, hästar och boskap. De sade: den store anden låter majsen vexe likasom villebrådet både för de röda och de hvita männen. Och till denna delningshåg kom ännu ofta lusten att vinna en hufvudsvål (»skalp») till äretecken och med sådane troféer äran af chefskapet för stammen. Hvad de nämnda romanförfattarna anför om striderna mellan Indianerna och de hvita, det finner man här upprepadt i en enkel prosaisk berättelse med dag och datum.

Skilnaden är hufvudsakligen den, att Indianerna framstå i mindre

- romantiska drag. Författaren yttrar också, att man i de östra staterna, långt borta från den dagliga faran för lif och egendom, brukade taga parti för Indianerna mot nybyggarna. Sannt är, att exempel gifvas, att Indianerna togo fångar, medan det bland nybyggarna synes varit en själffallen sak att på slagfältet utan förskoning döda hvarje »rödsinn». Fredliga uppgörelser förekomma väl, men intet enda exempel, att de öfverlägsna hvita skulle gjort något försök till de rödas civiliserande. Men å andra sidan togos fångarne vanligen blott för att piskas till döds eller lefvande brännas; och ingen fredlig uppgörelse hade något att betyda, emedan Indianerna genast åter började med sina ströftåg. List och vild grymhet utmärker alla dessa deras företag. Så fortgick striden mellan båda utan förskoning; Indianerna kringsvärmade nybyggarna, nedsköto ur bakhåll jägarna, arbetarena på jorden och boskapens vårdare, borttogo kreaturen och härjade odlingarne. Uppmuntrade, försedda med vapen och ledare, stundom med hjälptrupper af Engelsmännen, försökte de ihärdigt att hindra kolonisationens utbredande. Engång, då Engelsmännen tillsändt dem en hjälptrupp med artilleri, lyckades det dem tillochmed att intaga ett par nybyggarefästen, såsom alla sådana bestående af trädblockhus, jordvallar och pallisader. Men eljest försvarade sig de hvita alltid lyckligt inom fästena, och deras lugna mod, högre insigt, öfverlägsna skicklighet i gevärets handterande och besittningen af kavalleri gaf dem vanligen öfvermakten äfven på fria fältet öfver mångfaldt talrikare skaror än deras egna. Infall i Indianernas land och anfall på deras byar skedde endast, för att tukta och skrämma dem. Intet byte stod att erhållas hos dem; också ingen vinst lockade, ty nybyggarna drefvo ingen handel med dem. Vilda djurs skinn, det enda Indianerna kunnat aflemna, förskaffade sig nybyggarna själfva i mängd genom jagten, äfven till afsalu.
- Det är detta fientliga förhållande till Indianerna, som låter nybyggarens karakter framstå i den vackraste manlighets dager. Under ett oupphörligt krig bygga de och odla jorden och förvandla inom tjugu år vildmarken till ett civiliseradt land med jordbruk, handverk och handel, städer och fästningar, kyrkor, skolor, periodisk press, slutligen med egen statsförfattning, ordnad statsstyrelse och folkrepresentation. Enskilda män framstå ur hopen såsom typer för detta kraftfulla släkte; och isynnerhet utmärka sig de första nybyggarna, hvilkas lefnadsöden författaren äfven utförligt skildrar. Bland dessa är den redan nämnda Daniel Boone en äkta skogsbyggare, som af ovilja mot jurister och processer låter sin jord sig frångå, och då han genom en olycka förlorar sin återstående förmögenhet flyttar längre bort i vildmarken, och när nya kolonister åter omhvärfva honom, flyttar allt vidare, tills han slutligen kommer vesterom Mississippi till nuvarande staten Missouri, der slutligen hans besittning genom hans emellertid uppvuxna söners omsorg lagligen tryggas, och der han vid hög ålder aflider. Med stor förkärlek följer Förf. hans öden och kallar äfven ena afdelningen af sin bok: »Daniel Boone och hans följeslagare eller Kentuckys grundläggning». En annan är Simon Kenton, hvilken såsom yngling, i tanken att han i en tvekamp dödat en rival, flyr ut i skogarne och der under faror och försakelser uppvexer till man. Förföljd af samvetsagg anser han det för sitt lufs största lycka, då han efter många års förlopp får veta, att rivalen ännu lefver i allsköns välmåga. Han är den ständigt beredda krigaren, Indianernas farliga fiende, blir deras fånge, gisslas, pinas och är två gånger bunden vid pålen, för att brännas, men räddas af mellankommande Europeer. Ett skogens barn kan icke heller han hålla ut mot civilisationen med dess olater, utan faller, då den tagit

väldet, åter i fattigdom och tvingas att utflytta från det land, han med sitt blod eröfrat. En tredje är Martin, en »skogslöpare» från Canada, som sådan tillhörande en illa ansedd klass. Men han råkar i skogen Daniel Boone och blir småningom hans tillgifna följeslagare. Han är den förnämsta kännaren af Indianernas lif och seder, följer deras spår som hunden vilddjurets i skogen och förstår att sätta list mot list, hvarföre han äfven ärnbyggarens pålitligaste spejare. Slutligen skymtar der fram en hemsk figur, som dock icke har någon beröring med nybyggarna. Det är Tysken Ludvig Wetzel. Ännu ett barn har han sett föräldrar och syskon mördas af Indianerna. Han lefver nu endast för hämnden. Han söker intet sällskap, ingen stridskamrat. Han stryker ensam genom skogarne, ensam lurar han på Indianer, ensam följer han deras spår, nedskjuter dem som vilddjur och har ständigt friska skalper hängande vid sin knif. Han är redan gammal vorden, men han fortfar att döda med vanans likgiltighet. Läsaren har kanske förut sett denna figur, likasom de förenämnda, i de Nordamerikanska romanerna och ansett honom för en dikt. Men han har verkligen lefvat – och dött.

10

Ett sorgligt intryck gör det, att de förnämsta män, här omtalas, de, hvilka grundlade staten Kentucky, i den grundade en slafstat. Blott en och annan af dem sjelfva medförde från Virginien någon neger; men de efterföljande kolonisterna öfverflyttade småningom dit ett större antal. Det förefaller, såsom skulle det knappt lönat mödan, att så tappra män skulle utgjuta sitt blod för slafveriets forplantande; och Indianernas våldsamma fördrifvande från deras jagtmarker får ett än mindre berättigande, då det blott skulle lemna rum åt negerslafvarne. Lyckligtvis hindrades genom befrielsekriget och unionsregeringens mellankomst slafväsendets öfverflyttande äfven norrom Ohio strömmen till de nuvarande staterna Ohio, Indiana och Illinois.

20

Bokens senare, kortare afdelning har till titel »*Tecumsen* och hans broder». Namnet tillhör en Indiansk chef, en dessa folks Sertorius. Det lyckades hans mod, klokhets och våltalighet att förena de många, delvis mot hvarandra fientliga stammarne, från de nordliga sjöarne ända ned till Florida, till ett befrielsekrig, som skulle drifva Amerikanerna åtminstone från de senast besatta länderna. Men folkets råhet tvang honom att taga dess vidskepelse till bundsförvandt, och han måste anlita deras trollmäns biträde. En sådan var äfven hans broder; och denne, för att bemäktiga sig högsta ledningen, begagnade engång Tecumsens frånvaro till att låta striden bryta lös – i förtid, förrän alla förberedelser och öfverenskommelser voro träffade. Företaget misslyckades, och för Tecumsen återstod blott, att motvilligt förena sig med Engelsmännen (i kriget 1812–1813) i spetsen för en mindre Indiansk här. Han hade af dem titeln brigadgeneral och stupade i deras led, såsom man trodde, sökande döden, sedan han insåg, att Amerikanerna skulle förblifva de segrande. Såsom nämnt, begagnade Engelsmännen under befrielsekriget Indianerna, uppmuntrande dem till härjningståg. Icke sällan hände det, att Indianerna nedgjorde sårade och fångar under de Engelska befälhafvarens ögon. Tecumsen stod äfven häri långt öfver dessa befälhafvare; ty med fara för sitt anseende och sitt lif hindrade han Indianernas grymheter. Ja det hände engång, att han, då han icke kunde göra sig åttlydd häri, med egen hand nedslög en sin blodtörstiga landsman. Förf., varmt intagen för Amerikanerna, söker frisäga dem för repressalier mot Engelsmännen. Men det är väl känt, huru litet folkrätt och humanitet äfven för dem hafva att betyda. I nationernas ömsesidiga förhållanden tillhöra dessa ord allt ännu för det mesta de fromma önsknigarne, ehuru vackert de än pryda

30

40

50

diplomatins akter; och historien lärer, att de fria folken i verk och gerning akta dem om möjligt än mindre än despoterna. Historiens förkastelsedomar bäras lättare af millioner än af individer. Folken hafva i mon af sin frihet medvetandet om sin rätt att göra historien; och den våldsamhet, hvarmed detta medvetande gör sig gällande mot andra folk, beror af dess styrka.

Vi behöfva icke tillägga, att Kottenkamp's bok innehåller en den mest lärorika och fängslande läsning, vi kunna förorda.

J. V. S.

10

46 ANGÅENDE UNDERVISNINGEN I FRUNTIMMERSSKOLORNA.

Litteraturblad n:o 7, juli 1858

Qvinnouppfostran har lyckligtvis varit mera befriad från teorier än männernas. Men i den har deremot modet och fåfängan, på hvilken alla moder grunda sitt välde, desto mera gjort sig herrskande.

20 Och hvilka åsichter man än hyst och yttrat angående sättet för qvinnouppfostran, har det dock sällan händt, att man ansett qvinnans jordiska bestämmelse böra sökas utom familjelifvet. Äfven den modernaste emancipationsifvern har endast undantagsvis stegrat sig ända till predikan om den fria qvinnan och familjens försvinnande. Vanligen har man stadnat vid emancipation från den allmänna qvinliga bestämmelsen till förmon för ett antal undantagna, för inskränkningen inom familjen alltför högt begåfvade eller genom omständigheterna från familjelifvet uteslutna individer. Det är också derföre blott hos de

30 Romaniska folken man ansett den s. k. bildade qvinnan kunna uppfostras utom familjen. Man sänder der döttrarna till klosterskolorna eller andra pensioner, för att uppfostras och undervisas. Men också utträda de derifrån egentligen icke för att blifva familjemödrar, utan för att blifva fruar och sålunda emanciperas från allt lifvets tvång. Hos de Germaniska folken har man icke ens bland de högst bildade allmänna hunnit omfatta denna sed eller osed, utan mödrarne hafva ännu barn att vårda och uppfostra, och isynnerhet döttrarnes uppfost-
ran utom familjen gäller för en olycka och anlitas blott af nödtvång.

En af Tysklands strängt skolade men minst skolastiska filosofer, professor Erdmann i Halle, anser¹ den qvinliga emancipationslusten hafva sin rot i den manliga ungdomens blaserade, matta och qvinliga väsende. Han säger härom bland annat: »Emedan mensklige bildning-
40 en stiger eller faller med qvinnans välde, så har hon i sin hand makten att hindra barbariets återvändande, som vi med så stor ängslan frukta. Må hon emancipera sig från de falska teorier, hvilka emancipera oss från henne och kasta oss i råhetens armar. Må hon besinna sig och till bådasycka lära åter inse den enkla sanningen, att det är vida lättare och bättre, att *styra* världen med en kyss, än att *tjena* den med afhandlingar – ofta nog endast tråkiga». Det är en filosofi, som gör skäl för namnet verldsvishet.

50 Den rätt klart framlysande meningen är, att, hvad qvinnan omedelbart kan verka för medborgerliga samhället och staten samt för mensklige bildningen i vetenskap och konst, jemförelsevis är af föga värde, mot hvad hon medelbart som maka och moder kan uträtta

¹ *Psychologische Briefe* von Dr Johan Eduard Erdmann. 2:te Auflage. Leipzig 1856.